

**NOVA
UNIVERZA**

DIGNITAS

Revija za človekove pravice

Slovenian journal of human rights

ISSN 1408-9653

Največja ovira za nastanek elitnega šolstva je stigmatiziranje meritokracije, ki jo nekateri imenujejo »zaslugarstvo«
Dimitrij Rupel

Article information:

To cite this document:

Rupel, D. (2018). Največja ovira za nastanek elitnega šolstva je stigmatiziranje meritokracije, ki jo nekateri imenujejo »zaslugarstvo«, Dignitas, št. 51/52, str. 11-19.

Permanent link to this document:

<https://doi.org/10.31601/dgnt/50/52-3>

Created on: 07. 12. 2018

To copy this document: publishing@nova-uni.si

For Authors:

Please visit <http://revije.nova-uni.si/> or contact Editors-in-Chief on publishing@nova-uni.si for more information.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

© Nova univerza, 2018

**NOVA
UNIVERZA**

FAKULTETA ZA SLOVENSKE
IN MEDNARODNE ŠTUDIJE

**NOVA
UNIVERZA**

EVROPSKA PRAVNA
FAKULTETA

**NOVA
UNIVERZA**

FAKULTETA ZA DRŽAVNE
IN EVROPSKE ŠTUDIJE

Največja ovira za nastanek elitnega šolstva je stigmatiziranje meritokracije, ki jo nekateri imenujejo »zaslugarstvo«

Dimitrij Rupel

1. Nekoč so bili Slovenci, kar zadeva visoko šolstvo, pa seveda tudi druge ustanove in dosežke, zamudniki. Kot je znano, je začel ob koncu 16. stoletja (1597) v Ljubljani delovati *jezuitski kolegij* pri cerkvi sv. Jakoba, vendar ga je papež leta 1773 skupaj z jezuitskim redom razpusstil. Potem je Jožef II. državno ljubljansko teologijo preselil v Gradec. Kasneje so bili pomembni slovenski akademski poskusi, povezani z Ilirskimi provincami in »akademijo« iz leta 1811. V primerjavi z Ljubljano je imel več sreče Zagreb, kjer so »sveučilište« ustanovili leta 1874. Pred prvo svetovno vojno so Slovenci hodili študirat predvsem na Dunaj, v Gradec in Prago. Prvo pravo (Aleksandrovo) univerzo pa so v Ljubljani glede na prebujene državotvorne ambicije ustanovili precej pozno, leta 1919.

2. V socialistični Jugoslaviji je Slovenija dobila drugo (mariborsko) univerzo, v neodvisni Sloveniji pa sta nastali dve primorski univerzi (Koper 2003, Nova Gorica 2006). V Sloveniji poleg univerz, med katerimi je najbolj uveljavljena in največja ljubljanska (46.000 vpisanih študentov), delujejo mnoge druge visoke šole in fakultete. Poročila omenjajo, da je pri nas vsega skupaj okrog 100.000 študentov, vseh vpisnih mest pa je 25.440.¹

¹ Razpis za vpis v dodiplomske in enovite magistrske študijske programe v študijskem letu 2011/2012 Univerze v Ljubljani, Univerze v Mariboru, Univerze na Primorskem, Univerze v Novi Gorici in samostojnih visokošolskih zavodov; Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo, Ljubljana 2011.

	Redni	Izredni	Skupaj
UNIVERZA V LJUBLJANI	10887	2749	13636
Enoviti magistrski študijski programi	713	65	778
druge stopnje EM			
Univerzitetni študijski programi UN	6984	1409	8393
Visokošolski strokovni študijski	3190	1275	4465
programi VS			
UNIVERZA V MARIBORU	5587	1897	7384
Enoviti magistrski študijski programi	96	-	96
druge stopnje EM			
Univerzitetni študijski programi UN	3021	682	3703
Visokošolski strokovni študijski	2470	1215	3685
programi VS			
UNIVERZA NA PRIMORSKEM	1680	375	2055
Univerzitetni študijski programi UN	925	-	925
Visokošolski strokovni študijski	755	375	1130
programi VS			
UNIVERZA V NOVI GORICI	240	20	260
Univerzitetni študijski programi UN	150	-	150
Visokošolski strokovni študijski	90	20	110
programi VS			
JAVNI IN KONCESIONIRANI	1085	920	2005
SAMOSTOJNI VISOKOŠOLSKI ZAVODI			
Univerzitetni študijski programi UN	315	160	475
Visokošolski strokovni študijski	770	760	1530
programi VS			
REPUBLIKA SLOVENIJA - SKUPAJ	19479	5961	25440
Enoviti magistrski študijski programi	809	65	874
druge stopnje EM			
Univerzitetni študijski programi UN	11395	2251	13646
Visokošolski strokovni študijski	7275	3645	10920
programi VS			

Težava teh števil in številčk je v tem, da jih povečujejo različni neakademski, tj. socialni in ekonomski motivi, torej je univerzitetno izobraženih Slovencev precej manj, kot jih je vpisanih na slovenske univerze. Veliko mladih Slovencev se (»fiktivno«) vpisuje na univerze zaradi socialnih ugodnosti, ki so povezane s statusom študenta, mnogo pa je tudi »faliranih« študentov. Število diplomiranih študentov na ljubljanski univerzi je na primer pol manjše od števila študentov, ki so se vpisali v prvi letnik. Študij konča manj kot polovica študentov.

3. Značilen primer jugo-slovenske visokošolske politike je bil odnos do ljubljanske teološke fakultete. 1952 so jo izključili iz Univerze, vanjo pa je bila ponovno vključena šele v neodvisni Sloveniji, novembra 1992. Režim ni dopuščal niti strankarskega niti ideološkega pluralizma. S tem v zvezi je treba omeniti žalostno akademsko kariero voditelja slovenskega demokratičnega gibanja, dr. Jožeta Pučnika, ki ga zaradi neprimerne pisanja niso le zaprli (1958), ampak so mu vzeli celo diplomu Filozofske fakultete oz. ljubljanske univerze (1966), da po izselitvi v Nemčijo ni mogel nadaljevati študija, ampak ga je moral še enkrat začeti.

4. Slovenske univerze so različne po velikosti, po ponudbi in kvaliteti. Med njimi ima poseben položaj ljubljanska univerza, ki se ji pozna, da ji je bil prvotno namenjen položaj edine univerze, in ki obvladuje več kot polovico vsega akademskega prostora v Sloveniji. Sama velikost ne bi smela ovirati konkurence, ki je potrebna za normalno akademsko življenje. Vendar ljubljanska univerza uživa veliko finančnih prednosti, ker je odlično – bolje kot druge – povezana z državo, v zadnjem času pa predvsem s politiko t.i. tranzicijske levice. Po drugi strani ima ljubljanska univerza velike notranje probleme: rigidnost, zastarele programe, klientelizem... Eden poglobitnih problemov je neuravnovešenost glede vpisnih mest. Medtem ko se lahko na filozofsko, pedagoško, upravno in na fakulteto za družbene vede vpiše skupaj okrog 4000 študentov, pripuščajo elektrotehniška, matematična, medicinska in fakulteta za računalništvo vsega skupaj 1875 študentov. Prva skupina (družboslovnih) fakultet ima poleg tega veliko moč izključevanja »notranje« konkurence. O tem veliko pove zgodba o nameri, da bi v Ljubljani na pobudo Ministrstva za zunanje zadeve ustanovili *Diplomatsko akademijo*. To namero je ljubljanska univerza, predvsem FDV, preprečila tudi s pomočjo represivnih organov in sodišč.

5. Pobuda, da bi ustanovili diplomatsko akademijo, je izvirala iz pritožb študentov in diplomatov MZZ, češ da pri predavanjih o diplomatski problematiki na FDV ne slišijo veliko uporabnega. Na koncu je celo zmanjkalo študentov. V proračunu smo za morebitno ustanovitev akademije predvideli, vendar nikoli uporabili, 35.000 evrov. Zaradi člankov, ki so jo ostro kritizirali, smo svojo pobudo prvič pojasnjevali 9. aprila 2003. To je bil čas po *Vilenski izjavi* (5. februar 2003), ki je prispevala k slovenski učlanitvi v NATO, in po veleuspešnih referendumih o EU in zveze NATO (23.

marca 2003). Pisec teh vrstic sem v zvezi s pobudo za diplomatsko akademijo postal predmet pol leta trajajočega »predkazenskega poizvedovanja« in nekakšnega zunajsodnega procesa, ki so ga proti meni sprožili kolegi v vladi, katere član sem bil. Slovenski mediji so me obtoževali, da sem kriv koristoljubnega ravnanja in zlorabe uradnega položaja, nakar so mi zagrozili z zaporom do osem let.

6. 21. oktobra 2003 sem na svoji spletni strani objavil izjavo z naslovom »Izvensodni proces«.² 26. oktobra sem predsednika Ropa prosil, naj zaščiti člana svoje vlade, 30. oktobra 2003 pa sem napisal še eno izjavo, ki jo tu predstavljam v celoti: »Tožilstvo je (ob medijski spremljavi) več kot pol leta opravljalo preiskavo ...

vo proti ministru za zunanje zadeve dr. Dimitriju Ruplu, nakar je na koncu (22. oktobra) to preiskavo prepustilo sodišču (Zahteva Okrožnega državnega tožilstva v Ljubljani: Opr. št. Kt(O) 2173/2003, 22. okt. 2003).

Tožilstva se je po pol leta preiskovanja polotil sum, da je minister dr. Rupel izrabil svoj uradni položaj, da bi 'drugemu pridobil veliko protipravno premoženjsko korist', ta 'drugi' naj bi bila Pravna fakulteta in Diplomatska akademija, vendar – tako piše v zahtevi – je Ruplovo 'dejanje ... ostalo pri poskusu'.

Gre za 8 milijonov SIT, ki so bili pisno obljubljeni PFDA, če bi ta izpolnila določene pogoje. Denar je bil namenjen za pokritje stroškov izobraževanja delavcev MZZ, ki jim ne bi bilo potrebno plačati šolnine. Torej ne gre za 'premoženjsko korist PFDA', ampak za proračunsko predvideno plačilo stroškov šolanja uslužbencev MZZ.

PFDA teh pogojev doslej ni izpolnila, denar za ta namen ni bil izplačan.

MZZ se doslej ni odločilo, da bi ga izplačalo, ker za to ni bilo niti notranjih tehničnih (pravila finančne službe) niti objektivnih pogojev (šola še ni ustanovljena).

Minister se je odločal na podlagi poročil, priporočil, predlogov in sklepov ustreznih organov na MZZ, predvsem na podlagi predlogov Diplomatske akademije MZZ (DA MZZ), ki jo je najprej vodil Ignac Golob, po njegovi smrti pa Andrej Rahten. DA MZZ skrbi za izobraževanje uslužbencev MZZ.

² O zadevi sem podrobneje poročal v knjigi Prevzem zgodbe o uspehu, Ljubljana 2004, str. 309–411.

Ustrezni organi MZZ so ministru priporočili, naj bi izobraževanje organizirali v okviru nove PFDA, ki je ponudila zelo privlačen program.

Po informacijah predstavnikov DA MZZ in PFDA naj bi bil postopek ustanovitve PFDA pri Svetu za visoko šolstvo končan kmalu, že pred poletjem 2003. Minister je bil informiran, da PFDA uživa zaupanje SVŠ, da bo za ustanovitev glasovala večina itn. S svojim neodločanjem je SVŠ ustvaril negotov položaj PFDA in projekta izobraževanja uslužbencev MZZ in omogočil domneve, da gre za »neobstoječo« ustanovo. Tožilstvo je s pomočjo nekaterih medijev ustvarjalo pritisk in otežilo odločanje SVŠ in ustvarjalo situacijo, ki jo je uporabilo za obdolževanje ministra Rupla. V tem je politični konstrukt.

MZZ ima v proračunu rezervirana sredstva za izobraževanje, ki so neizkoriščena zaradi pritiskov tožilstva in SVŠ. S tem je storjena škoda MZZ in njegovim delavcem. PFDA od tega ni imela nobene (premoženjske) koristi. Največjo (politično) škodo pa je utrpel minister dr. Rupel, ker je bil pod političnim pritiskom več kot pol leta. V tem času so mu očitali, da je korist pridobil zase, da si je hotel zagotoviti službo itn.

Cel konstrukt je političen. Njegov namen je diskvalifikacija in ustraševanje demokratično izvoljenega predstavnika ljudstva. Glede na specifično naravo dela MZZ je šlo za diskvalifikacijo, ki škoduje mednarodnemu položaju države oz. vlade Republike Slovenije. Penko in Urad za preprečevanje korupcije sta bistveno škodovala ugledu ministra, povzročila škodo uslužbencem MZZ, predvsem pa mednarodnemu položaju Slovenije.»

7. Zadeva z diplomatsko akademijo se je končala 4. decembra 2003 pri okrožnem preiskovalnem sodniku, ki mu je ime Boris Pappež. Tožilec s svojo tezo, da državna ustanova (MZZ) ne bi smela sklepati pogodb z zasebnimi visokošolskimi zavodi, ni uspel. 12. decembra je nato »zunajobravnavni senat« podprl preiskovalnega sodnika in sklenil, da »ni mogoče sprejeti sklepa, da je podan utemeljen sum o tem, da je pri osumljencu (D.R.) obstajal direktni naklep oziroma namen, da drugemu (tj. PFDA) pridobi protipravno premoženjsko korist.« To odločitev je kasneje, februarja, potrdilo tudi višje sodišče. Kasneje so mi tudi pojasnjevali, da je tožilka Zdenka Cerar vodila postopek v povezavi z Gregorjem Golobičem. V Sloveniji tekmovanje med visokošolskimi zavodi oz.

programi (pa tudi med drugimi ustanovami) ni priljubljeno, saj vlada miselnost, da je prostor majhen in da nova podjetja ogrožajo obstoj tistih, ki so že uveljavljena. Kot da bi se držali nasveta avstrijskega cesarja, ki je leta 1821 ljubljanskim profesorjem naročil: *»Sedaj so nove ideje na pohodu, a jih ne morem odobravati in jih nikoli ne bom odobral. Varujte se jih ter se držite pozitivnega, zakaj jaz ne potrebujem učenjakov, temveč dobre, poštene meščane. Mladino vzgojite za tako, to je vaša naloga. Kdor meni služi, mora učiti tako, kot zapovedujem jaz, kdor tega ne more ali priha-ja z novimi idejami, ta lahko gre ali pa bom odstranil.«*³

8. Takšno razmišljanje se je kasneje večkrat ponovilo, največkrat v času nove Jugoslavije oz. Socialistične republike Slovenije. Le ljubljanska univerza in kasneje tudi mariborska univerza sta bili praktično ves čas pod ideološkim nadzorstvom, ki se je posebej razmahnilo v sedemdesetih letih po obračunu s Stanetom Kavčičem in njegovim »liberalizmom«. Prvotno je bila obračunavanju s protirežimskimi idejami namenjena ljubljanska *Visoka šola za politične vede*, ki so jo celo imenovali *Rdeči lemenat*. Kasneje se je imenovala FSPN, danes pa se imenuje FDV. Ta fakulteta se ob vzponu liberalizma ni najbolje obnesla, zato so jo na začetku sedemdesetih let disciplinirali skupaj s Stanetom Kavčičem in njegovimi privrženci; je pa po letu 1991 postala uporabna za zadnjo generacijo komunistov v neodvisni Sloveniji. FDV je postala ideološki vrelec slovenske »tranzicijske levice«. Njeno nasprotovanje ustanovitvi diplomatske akademije in nove pravne fakultete leta 2003 je bilo spodbujeno z željo po monopolu, obenem pa je bilo del velikega političnega načrta, ki se je izražal z različnimi političnimi manifestacijami pa tudi z zakulisnim delovanjem v organih, ki odločajo o financiranju visokošolskih programov. Na FSPN oz. na FDV značilno in odmevno deluje *Center za raziskovanje javnega mnenja*, ki se pogosto udeležuje političnih akcij in svetuje strankam tranzicijske levice.

9. FDV danes »proizvaja« veliko število družboslovcev, med katerimi so posebej dejavni in vplivni t.i. *komunikologi*, ki delujejo v medijih, v različnih agencijah za stike z javnostmi in v državni upravi. Na fakulteti je vsako leto okrog 800 prostih mest. Čeprav vsi ne končajo študija, številka zbuja vtis. Po drugi strani ima množica družboslovcev vse več težav z zaposlovanjem. Te te-

³ Navedeno po Vladimir Šenk, Kongres Svete alianse v Ljubljani, Ljubljana 1944, str. 11; primerjaj tudi Josip Mal, Zgodovina slovenskega naroda, Celje 1993, str. 293.

žave največkrat rešujejo s političnimi povezavami, pri čemer so mladi družboslovci pogosto predmet pritiskov in celo izsiljevanja. T.i. levičarji naklonjeno medijsko prizorišče je do neke mere rezultat velikodušnega vpisovanja na družboslovne fakultete, posebej na FDV, pa tudi stiske pri zaposlovanju. Za to sta seveda odgovorna vlada in ministrstvo za visoko šolstvo, operativno pa so kriva telese, ki jih postavljata z veliko skrbnostjo in pristranskostjo.

10. V najnovejšem času se je dogodilo novo zaustavljanje konkurenčnih programov zasebnih fakultet EPF in FDŠ, ki spominja na stare čase. Sodelavci *Nacionalne agencije Republike Slovenije za kakovost v visokem šolstvu (NAKVIS)* so z ideološkimi argumenti gladko zavrnilo skrbno pripravljene doktorske programe in celo projekt nove *Fakultete za slovenske in mednarodne študije*, pod katerega so se podpisala najuglednejša akademska imena. Pri tem zavračanju sta posebej zanimiva dva pojavi: *avtorji negativnih ocen so bili praviloma slabše kvalificirani od avtorjev programov*, poleg tega pa so *praviloma izhajali iz konkurenčnih ustanov*, ki so povsem odklonilno razpoložene do sleherne akademske konkurence. Ocenjevalec, ki sem mu ob neki priložnosti očital pristransko ocenjevanje, mi je prostodušno odgovoril, da so na njegovi fakulteti naš program razumeli kot *konkurenco*.

11. Skupna značilnost zavrženih predlogov je bila v tem, da so poudarjali državotvorna znanja, ki so nujno potrebna za preživetje relativno majhne in v mnogih pogledih omejene države; in raven izobrazbe, kot jo predpostavlja slovensko članstvo v mednarodnih organizacijah od EU in NATO do Svetovne banke, MDS in OECD... Uradno/državno zavračanje novih akademskih pobud, novih visokošolskih ustanov in programov – ne glede na financiranje (ki je lahko tudi zasebno) – dejansko pomeni zaustavljanje kulturnega oz. oviranje gospodarskega in političnega razvoja Slovenije.

12. V bližini teh akademskih porazov, ki niso nič drugega kot porazi Slovenije, se seveda postavlja vprašanje, koliko univerz prenese Slovenija? Ob velikanski univerzi, kot je ljubljanska, je seveda manj prostora za nove univerze. Toda tudi v primeru, če ljubljanska univerza ostane takšna, kot je, in če bo še naprej služila nekaterim političnim in socialnim namenom (manjši pritisk na zaposlovanje), je možnosti za dodatne akademske ustanove relativno veliko. Ob veliki ljubljanski univerzi je majhna novogoriška univerza (nekdanja Politehnika) videti bolj kot nekakšna skupin-

ska *kaprica*, koprška Primorska univerza pa je v veliki meri odvisna od pomoči ljubljanske. Združevanje primorskih zmogljivosti bi bilo najbrž nagrajeno z večjim vpisom in bolj smotrno delitvijo dela. Pri tem sta »beli lisi« Gorenjska in Dolenjska. Državno posestvo Brdo, njegova okolica, predvsem pa objekti, ki so bili zgrajeni v čast predsedovanju EU, bi bili posrečene lokacije za nov univerzitetni »campus«, še posebej zaradi tega, ker tam že deluje FDŠ.

13. Število slovenskih nobelovcev je v primerjavi z nagrajenci iz drugih narodov ali držav zanemarljivo majhno. Leta 1923 je Nobelovo nagrado dobil Ljubljančan Friderik Pregl, ki pa je deloval v Avstriji, Nemčiji in v ZDA. Slovenske znanstvene oz. akademske ustanove se težko vključujejo v mednarodno znanstveno življenje in relativno malo prispevajo k svetovni akademski kulturi. To pa seveda ne pomeni, da takšno vključevanje ni potrebno oz. da so dosežki nemogoči. Slovenija potrebuje vsaj eno elitno univerzo; potrebuje svoj Oxford ali Harvard, ta pa bo (glede na izkušnje in modele) težko nastal pod budnim očesom ideološko urejene države oz. nekonkurenčnega, neambicioznega izobraževalnega sistema. *Največja ovira za nastanek elitnega visokega šolstva je stigmatizacija meritokracije*, ki jo nekateri najvišji politični predstavniki imenujejo »zaslugarstvo«. Elitna akademska ustanova bo nastala le z medsebojnim tekmovanjem večjega števila akademskih ustanov, učiteljev in študentov. Prvi bodo morali biti bolje nagrajeni, študentje pa se bodo morali za vstop v elito tudi primerno potruditi. Slovenski pedagogi bi se morali po drugi strani resno zamisliti nad pojavom proslavljanja komunistične filozofije, ki temelji na avtoritetah, kot sta Stalin in Pol Pot.

14. Na koncu se postavljajo vprašanja omejevanja vpisnih mest, selekcije študentov, financiranja visokega šolstva in šolnin. Slovenska javnost težko sprejema pojave konkurence, elitizma in npr. plačljivega univerzitetnega študija. Šolnine pa niso le socialna ali politična nadlega, ampak pomenijo tudi povečanje interesa za marljiv in temeljit študij. Študentje postanejo v razmerju do učiteljev zahtevnejši, ti pa se počutijo bolj odgovorni in povezani s študenti kot v »socialističnem« sistemu. Po drugi strani nekateri – žal ne najboljši – študenti že danes plačujejo študij. Za boljši razvoj slovenskega visokega šolstva bi bilo potrebno koncipirati racionalen in funkcionalen sistem relativno nizkih (konkurenčnih) šolnin, štipendij za nadarjene in ambiciozne študente, predvsem

pa kreditov, katerih odplačevanje bi moralo biti povezano s študijskim uspehom in zaposlitvijo. Na koncu bi se moral iziti izračun, da študij na elitni univerzi pomeni lažjo zaposlitev in dobro kariero.